

UDC 930.85(4–12)

YU ISSN 0350–7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS
INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

XXXII–XXXIII

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

Rédacteur

LJUBINKO RADENKOVIĆ

Directeur de l'Institut des Etudes balkaniques

Membres de la Rédaction

FRANCIS CONTE (Paris), DIMITRIJE DJORDJEVIĆ (Santa Barbara),
MILKA IVIĆ, DJORDJE S. KOSTIĆ, LJUBOMIR MAKSIMOVIĆ,
DANICA POPOVIĆ, BILJANA SIKIMIĆ,
ANTHONY-EMIL TACHIAOS (Thessalonique), NIKOLA TASIĆ,
SVETLANA M. TOLSTOÏ (Moscou), GABRIELLA SCHUBERT (Jena),
KRANISLAV VRANIĆ (secrétaire)

BELGRADE
2003

Милена МИЛИН
Филозофски факултет
Београд

ПИТАЊЕ ИЛИРСКЕ КОМПОНЕНТЕ СТАНОВНИШТВА ЈУ- ГОИСТОЧНОГ ДЕЛА ДОЊЕ ПАНОНИЈЕ У САВРЕМЕНИМ ИСТРАЖИВАЊИМА¹

Апстракт: Писци римског периода користе термин *илирски* најчешће као административно, ређе и као етничко обележје становништва Доње Паноније. Иако према гледишту већине савремених археолога, у овој провинцији није било илирског становништва, илирски етник Амантини, подударност неких панонских и илирских антропонима, мит о Панонију као потомку Илира као и друге околности, говоре у прилог употребе овог етника, у ширем значењу, и за становништво Доње Паноније у римско доба.

Као реакција на панилирску теорију, која је пре свега на основу језичких елемената овим племенима давала далеко већу проширеност и утицај од стварног, јавило се шездесетих година прошлог века гледиште – промовисао га је З. Марић,² по коме Илире не треба тражити северно од Саве. Засновано на археолошком материјалу, оно се односило првенствено на векове пре доласка Римљана (IV–II в. пре н.е.), али је у Марићевом тумачењу античких писаних извора,³ требало да важи и за римски период. Појам Илира се сужава на област од Албаније до јужне

¹ Овај прилог рађен је у оквиру пројекта *Античка култура и религија на простору централног и јужног Балкана*, који финансира МНТР Србије.

² На симпозију о Илирима од IV до II в. одржаном у Сарајеву 1964. г., за пуне податке в. библиографију на крају овог прилога.

³ Да Марић некритички користи изворе, сматра Ф. Баришић у дискусији на Симпозију 1964, 273 sq.

Босне, док се племена северно од ње издвајају као панонско-далматски комплекс,⁴ са сродном ономастиком. У складу с тим текла су и онома-толошка истраживања, која су направила разлику између далматских и панонских имена.⁵

Панонци би, судећи према томе и према специфичностима у обичајима, били посебан етнимон.⁶ Иако је већина археолога подржала горе предложени закључак о северној граници Илира, која би текла појасом чак (доста) јужније од Саве,⁷ временом су многи од њих пришли умеренијем ставу, да Сава није тако „чврста“ етничка међа, већ да је ова граница у целини морала бити „еластичнија“.⁸

4 Који карактерише култура жарних поља у праисторијско доба, уп. Марић 1964, чије гледиште о граници двеју култура је прихваћено у археологији. Поводом одређивања илирских граница, вреди навести став Д. Срејовића који оповргава гледиште да су тумули главно обележје илирских некропола и закључује да се мора одустати од гледишта да сведоче о илиризацији области на којима се налазе (1979, 82). Са тим је сагласан А. Бенац: сахрањивање под тумулима не може се употребити за етничко одређивање одређених области (1984, 136).

⁵ На првом месту тиме се бавио Р. Катичић, уп. библ.

⁶ Уп. Марић, 1964, нап. 84. Као доказ, помиње се и „lingua Pannonica“ (Тац. *Germania* с. 43). Међутим, то никако не значи да панонски дијалекти нису били илирски, као што и помен језика Беса не значи да они нису били Трачани. Уп. Мócsy (1964, дискусија 211–12): „ich persönlich der Meinung bin, dass die Pannonier Illyrier waren, oder richtiger, dass sie illyrisch gesprochen haben.“

⁷ Уп. Дискусију у актима симпозија, Д. Рендић-Миочевих 72 и др.; нарочито оштро А. Бенац, у дискусији са симпозијума *Илири у античко доба* (акта 1967, стр. 276).

⁸ Како је већ у дискусији на симпозију рекао М. Гарашанин, стр. 209. На другом месту (1974, 514–515) он види културни утицај Илира на племена Бреука и Амантина, „који су сигурно етнички веома блиски Илирима.“ Исти научник, међутим, сматра да се „данас из ширег оквира Илира имају издвојити, првенствено на основу археолошких и лингвистичких истраживања,... на северу Панони са широким прибрежним појасом на десној обали Саве, упркос сродности њихове ономастике са једним делом илирске“ (1984, 154). Уп. и Мócsy 1962 који је становништво Срема држао за илирско (напр. 536 et *passim*), да би 1974, 3–4, узео у обзир разлике између Илира и Далмата и Панонаца и одмерено закључио да „it will perhaps not be misleading if, following tradition, these fringe races are regarded as Illyrians.“ J. Wilkes у својој обимној књизи о Илирима, 1996, не разматра питање којим се бавимо, нити материјал са симпозија 1964. Ипак, када говори о Панонском устанку и о томе да су се „Панонци предали“ завршава речима: „All Illyrians were now subject to Roman rule“ (п. 207).

Истовремено, наши историчари предримског и римског периода на Балкану⁹ задржали су, на основу савремених историографских, епиграфских и лингвистичких сведочанстава, закључак о претежно илирском пореклу доњопанонских племена између Дунава и доњег тока Саве.

Стиче се утисак да се ова два гледишта нису ни стављала једно наспрам другог, већ су у две блиске науке постојала паралелно. Стога бисмо се задржали на дилеми може ли илирско име, и у ком значењу, обухватати и становништво Доње Паноније у римско доба.

У том циљу навешћемо наративне, историографске изворе, који нам, поред географских и историјских података бележе и митолошко предање. Историографске изворе темељно је анализирао Ф. Папазоглу у одељку посвећеном Скордисцима и, посебно, њиховом пореклу.¹⁰

Велеј Патеркул у опису Тиберијевог рата у Илирику каже: *At Ti. Caesar quam certam Hispanis parendi confessionem extorserat parens, Illyriis Delmatisque extorsit. Raetiam autem et Vindelicos ac Noricos Pannoniamque et Scordiscos novas imperio nostro subiunxit provincias.*¹¹

Папазоглу тачно примећује да се у првој реченици наводе Илири и Делмате, док се у другој јасно види да Велеј под Илирима подразумева Панонце и Скордиске.

Према сведочанству Апијана, (*Illyr.* 1) *Грци сматрају Илирима све оне народе који живе с оне стране Македоније и Тракије...до реке Истра.*

Ἰλλυριοὺς Ἕλληνας ἡγοῦνται τοὺς ὑπὲρ τε Μακεδονίαν καὶ Θρᾷκην ἀπὸ Χαόνων καὶ Θεσπρωτῶν –πὶ ποταμὸν Ἰστρὸν.

По речима истог писца: *Грци их зову Пајони, а Римљани Панони. Последњи их рачунају у Илире (Illyr. 14).*

Παίονες μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λεγόμενοι καὶ ῥωμαῖστὶ Πανόνιοι, συναριθμοῦμενοι δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων τῆ Ἰλλυρίδι

У наставку казивања, ипак, недоследно стоји да се Панонци граниче с Илиријом: Παίονές εἰσι τῶν κάτω Παίωνων, Ἰλλυρριοῖς ἔποικοι.

Оваква колебања, међутим, нису ретка у античких аутора. Неки писци, као Тацит и Касије Дион одредницу *панонски* користе у географ-

⁹ В. свеобухватну, поуздану књигу Ф. Папазоглу, 1969, потом студије и чланке С. Душанића, нарочито о Басијанама, 1967, као и најновији, 1998, о територији Бреука (в. библ.) као и М. Мирковић о Сирмијуму, 1971 и др., уп. библ.

¹⁰ 1969, стр. 265–272.

¹¹ Vell. II 39, 3, уп. Папазоглу 1969, 262.

ском смислу,¹² док Херодијан меша појмове *илирски* и *панонски*; *илирски* користи у широком административном значењу.¹³

Међутим, чак и да нису етнички идентични, Панонци су свакако врло блиски илирским племенима, тако да у овим подацима не треба видети само географску одредницу. Апијан нам наводи постојеће схватање Грка и Римљана о овим племенима и тако га треба и прихватити.

Познато је да су на југу Доње Паноније живела племена Скордиска, Амантина и Бреука. Прво од поменутих, према писаним и другим изворима, су келтско племе, које се ту населило после повлачења из Грчке и живело међу староседеоцима, Илирима (одн. у Мезији Трачанима). О томе нас извештава Страбон: (Боиребиста) τοὺς τε Κελτοὺς τοὺς ἀναμεμιγμένους τοῖς τε Θραξὶ καὶ τοῖς Ἰλλυρριοῖς –ξεπόρθησε;

...κατὰ τοὺς Σκορδίσκους καλουμένους Γαλάτας καὶ γὰρ οὗτοι τοῖς Ἰλλυρικοῖς ἔθνεσι καὶ τοῖς Θρακίοις ἀναμίξῃ ᾤκησαν.¹⁴

Ово сведочанство није спорно, јер и археолошка грађа разликује келтски од староседелачког елемента.¹⁵ Неки налази у Срему сигурно су одређени као илирски.¹⁶ Важно нам је и сазнање друге врсте, сачувано у миту – преноси га Апијан – о томе шта су сами припадници ових племена мислили о свом пореклу:

Ἰλλυριῶν δὲ παίδας Ἐγχελέα καὶ Αὐταριέα καὶ Δάρδανον καὶ Μαῖδον καὶ Ταύλαντα καὶ Περραιβὸν γενέσθαι καὶ θυγατέρας Παρθῶν καὶ Δαορθῶν καὶ Δασσαρῶν καὶ ἑτέρας... Αὐταριεῖ δὲ αὐτῷ Παννόνιον ἡγοῦνται παῖδα ἢ Παίονα γενέσθαι, καὶ Σκορδίσκον Παίονι καὶ Τρίβαλλον.¹⁷

Према реченом, Скордиск, херој -епоним је, као и Трибал, син Панонија, овај је син Аутаријата, који је син Илира. Дакле, Панонци су, по митологији, управо илирског порекла. Ако мит и није докуменат, он је својеврсно сведочанство; чак и да Панонци не потичу стварно од Илира,

¹² Уп. Dio XLIX 36,2: Οἱ δὲ δὴ Παννόνιοι μὲν νέμονται μὲν πρὸς τῇ Δελματία παρ' αὐτὸν τὸν Ἴστρον, ἀπὸ Νορικοῦ μέχρι τῆς Μυσῖας τῆς –ν τῇ Εὐρώπῃ. О Тациту уп. напр. А. Mócsy, 1964, 211–12.

¹³ Уп. Шашел Кос 346; о појму Илири, уз подсећање да је овај етник од првих помена означавао групу племена, id. id. 88–93 (без осврта на питање односа Илири-Панонци).

¹⁴ Страб. VII 3,1 ; VII 5, 2; уп. Папазоглу 1969, 266–267 нап. 235.

¹⁵ Тј. од оне у Мезији и Олтенији, уп. Ј. Тодоровић 1980, 386.

¹⁶ Уп. напр. Д. Гарашанин 1972, 59: „Ainsi tout un groupe de trouvailles en Srem, donc en dehors du territoire proprement illyrien, peut être lié étroitement aux Illyriens à l'époque de l'Age de fer II.“

¹⁷ App. III. 2; уп. Папазоглу 1969, 265 нап. 233.

важно је њихово осећање припадности широкој илирској породици.

Стога, ако се Скордисцима признаје илирско окружење и антропонимија, чудно је оспоравати је племенима која су им етнички супстрат и адстрат.¹⁸ То увиђа и Р. Катичић, који на основу своје ономастичке анализе одваја Панонце од Илира.¹⁹

О присуству Скордиска у југоисточном делу Паноније поред литерарних извора,²⁰ сведочи и документарни извор, скордички новац.²¹ Илирски утицај, односно суживот с њима такође потврђују антички писци – како смо горе навели – али, још више, и илирска ономастика. Поред антропонима, епиграфски потврђених, и дублета етника – Σκορδίσται – према општем мишљењу садржи илирски суфикс.²² Скордисци се, ипак, нису стопили с околним племенима²³ већ су, поред етника, сачували и друге карактеристике.

Њихови суседи, племе Амантина среће се у писаним изворима тек у римско доба,²⁴ када се, као и нека друга, издвојило из дотадашње власти Скордиска. Нарочито је важан епиграфски споменик на коме

¹⁸ Како је приметио и М. Гарашанин, у дискусији на другом археолошком симпозију о Илирима у антици, 1967, 71: „Скордисци се, несумњиво, налазе измешани с Илирима и Трачанима што значи да су један илирски супстрат у тим крајевима и нашли. Страбонов податак да Бојребиста прелази Дунав и пустоши Тракију, а затим оне Келте који живе измешани с Илирима и Трачанима, може се односити само на Скордиске, а археолошки, ископавања Ј. Тодоровића на Карабурми донела су келтски материјал измешан са илирским и, мање, трачким.“

¹⁹ 1991, 97–99: „Waren aber die Pannonier Illyrier, sei es auch Illyrier der zweiten Generation, dann waren diese Skordisker Illyrier der dritten Generation, eben so wie das im Stammbaum Appians dargestellt wird“.

²⁰ Осим горе наведених, в. остале у Папазоглу, 1969, 446–453.

²¹ О новцу Скордиска в. П. Поповић 1987.

²² Односи се као *Tauristai* према *Tauriskoi*. Дублете наводи Страбон, VII 3, 11; 5,6, а облик Σκορδίσται користи и Атенеј, VI 25, пар. 234 а-ц; уп. Mayer s. Σκορδίσκοι, Папазоглу 1969, 270 нап. 253 са ранијом лит. Варијанта Σκορδίσται потврђена је и епиграфски, уп. Папазоглу 1969, 269 и нап. 248.

²³ Како тачно чита Страбона VII 5, 2 Папазоглу 1969, 266 и нап. 236. Постоји, међутим, и мишљење засновано пре свега на керамици, да је током три века старе ере постепено дошло до стапања обичаја и културе у јединствену скордичку, што би значило да се становништво античког Срема под именом Скордиска, стопило у један етнос, уп. Ј. Тодоровић 1974, 42.

²⁴ Наводе их Ptol. II 15, 2; Plin. III 148. IV 35; Fest. 7,5.

се поред имена овог племена налазе и атропоними као и име једног амантинског генса; сва имена припадају илирској ономастици.²⁵ Иако – географски – спадају у групу панонских племена,

Амантини су, по свему судећи, били су илирског порекла.²⁶ То потврђује и њихов етнимон, изведен од *Амантиа*, имена града у северном Епиру.²⁷ Зна се да је становништво овог града било илирско, а постоји и директно писано сведочанство Стефана Византинца: Ἀμαντία, ποῖρα Ἰλλυρίδος.²⁸ Устаљено мишљење о припадности Амантина илирском стаблу и о њиховом доласку у Доњу Панонију,²⁹ оспоравано је на основу поменутих археолошких закључака да Илира нема северно од Саве, нити уз њену десну обалу.³⁰ Исто би, још више, важило за Бреуке, племе које се налазило западно од Амантина, а које се такође сматра илирским.³¹

²⁵ *CIL* 3224 Путинци: ...cemaes Liccav[i]/ f(i)lius Amantinus/ho[b]se[s] amnorum (!) dece/m gente Undius/centuria secun/da in flumen per/it Hemona, posu/ere Liccaus pate/r, Loriqus et Licaios cognati. Уп. Krahe, PN s. *Liccarius*. Овај антропоним издваја у панонска имена Катичић, в. ниже.

²⁶ О њима в. Tomaschek 1894; Мирковић 1971, 8–10; изворе в. у мом раду поменутом у нап. 1. Блискост Амантина Илирима на основу археолошке грађе виде Б. Јовановић у Брукнер–Јовановић–Тасић 1974, 303, 305, 311; id. 1980, 379; уп. и Тасић 1983, 134: „подручје средњег и источног Срема припада Амантинима, племену које се сматра илирским, мада то није у пуном значењу тог термина.“

²⁷ В. Hier. Synegdemos 653, 5; уп. Tomaschek 1894, Будимир 1929; иако старо, овакво тумачење формирања етника (као и *Партини*, од *Парто*) још увек је на снази. Део становника овог града дошао је на простор дан. Срема и ту се задржао, уп. даље.

²⁸ Уп. Папазоглу 1976, 199 која објашњава да се управо са римском влашћу и појам Епир проширио на јужне илирске области.

²⁹ Заступала га је И. Дегмецић на симпозију о Илирима у антици (*Сјеверна и источна граница Илира*) 1967, 55–61, уз тезу да су се Амантини из свог старог завичаја преселили у Панонију средином I в. пре н.е, после победе Боиребисте над Бојима. Како наводи Страбон (V 1, 6) тада је остао празан простор; ту се могло уселити илирско становништво.

³⁰ Ово гледиште, засновано на литерарним изворима, потпуно је одбачено у дискусији, уп. А. Бенац, 1967, 72: „На прошлом Симпозију дошли смо до резултата да је Сава, па и јужније од ње, граница која раздваја илирско од подручја које то није, већ је панонско. И. Дегмецић помиње и Карне, Бреуке, Амантине, дакле простор у коме прошли пут, према археолошким резултатима, нисмо нашли Илире.“ За нас није битно када су се Амантини доселили, али мислимо да се писани подаци о њима, као и етимолошка тумачења имена не могу одбацити аргументима који почивају на археолошкој грађи, поготово оној старијег периода.

³¹ Уп. Папазоглу 1969, 292: „у време римског освајања на југу Срема живели су илирски Амантини, а западно од њих друго велико илирско племе, Бреуци.“

Међутим, материјални извори, иако не потврђују директно и исказе литерарних, не треба узимати ни као аргументе *a contrario*. Културну блискост, свест о заједништву, ојачану у римској држави, признају наведеним племенима чак и они истраживачи који су са археолошког становишта изричито против локализовања Илира и преко Саве. Тако А. Бенац закључује да се илирско име ширило ка северозападу Балкана упоредо са ширењем римске власти, као и то да је постојала свест о одређеној сродности племенских група које су ушле у шири илирски круг.“ А ту свијест не можемо никако мимоићи нити одбацити“.³² То је управо оно на чему инсистирамо.

Трећу важну и незаобилазну врсту извора чини ономастика, имена са (шире) илирске територије, забележена првенствено на епиграфским споменицима. И ови објективни сведоци различито су тумачени. У ранијој литератури имена са поменуте територије су највећим делом држана за илирска,³³ док новија истраживања из илирске целине издвајају панонске и далматске антропониме. Ономастичку грађу ових области прикупио је, детаљно анализирао и покушао да одреди „језгрена подручја“ појединих имена Р. Катичић.³⁴ На основу њихових разлика и специфичности он је раздвојио далматско-панонско подручје на далматско и панонско потподручје, а и једно и друго одвојио од имена југоисточне области, коју зове илирска.³⁵ Податак Страбона да су Панонци живели и на североистоку Далмације (VII 5, 10) што би објашњавало блискост антропонима ових области, Катичић не сматра вероватним.³⁶ Истраживања овог лингвисте без сумње су унапредила познавање старобалканске антропонимије. Међутим, бар два имена које Катичић убраја у доњопанонска, вероватније потичу, према епиграфским сведочанствима, из јужних, неспорно илирских, области. Реч је о именима *Dassius* и *Liccaius*.³⁷ Оба су позната на територији Доње Паноније, *Dassius* посебно код Бреука. Но, у прилог наведене претпоставке могле би сведочити епиграфске потврде ових имена из Дакије, где је, како се зна, ради рада у рудницима био пресељен део илирског становништва из јужне Далмације.

³² А Бенац, 1977, 13–14.

³³ Mauger, Krahe; од наших лингвиста М. Будимир.

³⁴ Р. Катичић, в. библ. Уп. и Russu, 1969, који иста имена види као традиционално илирска.

³⁵ Катичић 1964, 29.

³⁶ 1965, 72 sq.

³⁷ О њима id., 1964, стр. 28; 1965, стр. 70–71.

Тако је, са осталим сународницима био пресељен и *Dassius Verzonis*, *Pirusta ex Kavieretio*.³⁸ Од важности је нарочито навођење етника, Пируста, (далматско-илирско племе) и помен села, које се локализује на југ дан. Црне Горе (уп. коментар издавача, стр. 190). На првој наведеној табlici сачувана су још два антропонима, *Liccaius Epicadi* од којих је други познат као илирски. Поред горе наведених, јављају се и *Bato*, *Dassius Breucus* одн. *Dassius Breuci* (таб. VII), *Plator*, (таб. IX)³⁹ *Scenobarbus* (таб. XXI). Група ових таблица потиче из рударског краја око *Alburnus-maior* где је посведочено и постојање читавог *Vicus Pirustarum* (таб. IX). Поред Кавиеретиа, помиње се још неколико села из старог завичаја дачких рудара: *Sclaietae*, *Marcinium*, *Nocnetae* (таб. VI), *Tovetae* (таб. V).

Поред тога, и на каменим споменицима Дакије такође су, мада спорадично, забележена илирска имена позната из јужних и југозападних области Балкана: *Dassius*,⁴⁰ *Liccaius Vinentis*,⁴¹ *Scenobarbus*,⁴² *Plator*, *Verzo*.⁴³ Треба нагласити да се фреквентно име *Breucus* користи и као етник и као антропоним;⁴⁴ добар пример за то је Βρευκος Ἐπικαδοῦ из Стубере, где поново срећемо као патронимик једно сигурно илирско име.⁴⁵ Као што се зна, и бреучки вођа устанка против римске власти, *Bato* носио је илирско име. Антропоним *Dassius* чест на балканском простору,⁴⁶ више пута је потврђен и у Бреука. Иако га Катичић сматра панонским, илирски патронимик *Verzonis* уз Дасијево име, са етником *Peirusta* који смо нашли међу пресељеним јужно-далматским становни-

³⁸ *IDR I* nr. 36, tab. ser. VI и XVIII, уп. Protase 1978, који је сакупио антропониме Илира пресељених у Дакију, као и топониме из њиховог завичаја, забележене у новој отаџбини.

³⁹ Уп. *IG X 2, 2*, nr. 383,3. (Lichnidus).

⁴⁰ *IDR III/1* nr. 169

⁴¹ *IDR II* nr. 45

⁴² *IDR (III/3)* nr. 415; 418)

⁴³ *Ibid.*, nr. 420; 422

⁴⁴ Поред наведених, в. и примере у Dobó, 1975 (4), index. И овај истраживач племе Бреука држи илирским, уп. *op. cit.* nr. 212, нап. 1.

⁴⁵ *IG X 2, 2*, no. 323, 19-20.

⁴⁶ Уп горе, нап. 37. Недавно је нађена и војничка диплома једног Дасија, Бреука. Како бележи издавач, (Душанић 1998, 53) *Dassius*: „A member of the well-known Illyrian tribe, he (*Dassius*) bears a common Illyrian name,“ уп. *ib.* нап. 15 „Of course, the Breucan anthroponomy should be treated as Illyrian, whatever we think of other aspects of the relationship between the Pannonians and (the rest of) the Illyrians.“

штвом у Дакији, говори у прилог претпоставке да је *Дасциус* илирско име, коришћено на широком простору. Најзад, на једном споменику из Пеле записано је име *Adana Dazaioy*.⁴⁷ Ако патронимик изједначимо са *Das(s)ius*, а жена носи илирско име, опет се закључује да поменути мушки антропоним припада овом истом племену. Слично стоји ствар и са именом *Liccaius*, које се, како и сам Катичић наводи, среће и у средњој Далмацији.⁴⁸ Чак ако постојбина овог антропонима и није у области Илира (у ужем смислу), ипак би његова раширеност – поред поменутих још и на Амантине⁴⁹ – пре указивала на сродство становништва ових области, него на њихове разлике. Разуме се, може се инсистирати на различитостима. Катичић то чини, али свеједно закључује и да је панонска област по антропонимима блиска средњодалматској, са којим чак има многа заједничка имена.⁵⁰ Али, ако тражимо елементе који везују доњопанонска племена са Илирима у ужем смислу речи, онда би то били географско и административно јединство простора, културна блискост и традиција ових племена о заједничком пореклу и, нарочито, одређени заједнички антропоними. Све то, чак и ако се остави по страни питање истог порекла⁵¹ и неминовног мешања становништва, оправдавају – бар у римско доба – употребу одреднице *илирски* за (некелтска) племена југоисточног дела Доње Паноније.

⁴⁷ Податак наводи Папазоглу 1976, п. 43.

⁴⁸ Уп. Катичић 1965, 71 sq.

⁴⁹ Уп. натпис наведен у нап. 25.

⁵⁰ Id. id. 72 sq., мада не сматра вероватним податке у Страбона (VII 5, 3 и 5, 9) о миграцијама панонског становништва у Далмацију.

⁵¹ Поред гледишта домаћих историчара указујемо и на став Мочија, (1974, 13) „The Pannonians belonged to the Illyrian or to the pre-Celtic native population which was related linguistically to the Illyrians and which inhabited the north-western Balkan area.“

БИБЛИОГРАФИЈА

- Бенац А, *Предилири, Протоилири, Праилири*, Balcanica VIII, 1977, 1–16.
- Венас А, *Kult mrtvih na ilirskom području u praistorijskom dobu*, Duhovna kultura Ilira, Sarajevo 1982 (ANUBiH knj. LXVII, CBI knj. 11) (1984) 133–152.
- Брукнер Б. – Б Јовановић – Н. Тасић, *Праисторија Војводине*, Н. Сад 1974.
- Будимир М., *Антички становници Војводине – Амантини*, ГИДНС књ. II св. 2 (1929) 165–175.
- Будимир М., *Taurinum – Земун*, ГИДНС 4 (1931) 187–193.
- Degmedžić I. *Sjeverna i istočna granica Ilira u Simpozijum o Ilirima u antičko doba*, Sarajevo 1966 (1967), 55–61.
- Dobó Arpadus, *Inscriptiones extra fines Pannoniae Daciaeque repertae ad res earundem provinciarum pertinentes*, Budapest 1975 (4).
- Dušanić, Sl., *An Early Diploma militare*, Starinar XLIX, 1998, 51–62.
- Garašanin D., Daicovicu H. et al., *Illyriens et Daces*, Cluj – București, 1972.
- Гарашанин М., *Праисторија Србије II*, Београд 1974.
- Garašanin M., *Pogrebni običaji kod Ilira u rimsko doba*, u *Duhovna kultura Ilira* (akta simposija 1982), Sarajevo (ANUBiH knj. LXVII, CBI knj. 11) 1984, 153– 164.
- Inscriptiones Graecae*, X,2.2.(F. Papazoglu, M. Milin, M. Riel), Berlin– New York 1999.
- Inscriptiile Daciei Romane* vol. I (ed. I.I. Russu)1975, vol II (edd. G. Florescu, C. Petolescu) 1977, vol. III/1 (ed. I.I. Russu), 1977 ; III/3, 1984 (ed. I.I. Russu).
- Katičić R., *Suvremena istraživanja o jeziku starosjedilaca ilirskih provincija u Simpozijum o teritorijalnom i hronološkom razgraničenju Ilira IV–II v. pre n. e.*, Sarajevo 1964 (1966) 9–58.
- Katičić R., *Zur Frage der keltischen und pannonischen Namengebiete im römischen Dalmatien*, GCBI III/1,1965, 53–76.
- Katičić R., *Die Quellenausgaben zur paläoethnologie des zentralen Balkanraumes*, u *Paleobalkanska plemena između Jadranskog i Crnog mora*, Sarajevo–Beograd 1991, 91–100.
- Krahe H., *Lexikon altillyrischer Personennamen*, Heidelberg 1929.
- Marić Z., *Problem sjevernog graničnog područja Ilira 177–213*, u *Simpozijum o teritorijalnom i hronološkom razgraničenju Ilira IV–II v. pre n. e.*, Sarajevo 1964 (1966).
- Mayer A., *Die Sprache der alten Illyrier*, Wien 1957.

- Mirković M., *Sirmium – Its History from the I Century A.D. to 582. A.D.*, Sirmium I, Beograd 1971, 5–94.
- Mócsy A., *Pannonia*, RE Supplbd. IX (1962) 516– 776.
- Mócsy A., *Pannonia and Upper Moesia*, London–Boston 1974.
- Papazoglu F., *Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba*, Sarajevo 1969 (ANUBiH, Djela, knj. 30–СВІ knj. 1 = *The Central Balkan Tribes in Pre– Roman Tribes*, Amsterdam 1978) погл. Skordisci, стр. 209–298.
- Папазоглу Ф., *О појмовима „Епир“ и „Илирија“ у познорепубликанско доба*, GСВІ ХІІІ, 1976, 197–211.
- Папазоглу Ф., *Етничка структура античке Македоније у светлости нових ономастичких истраживања*, Balcanica VIII, 1976, 65–82.
- Поповић П., *Новац Скордиска*, Нови Сад 1987.
- Protase D., *Les Illyriens en Dacie*, GСВІ ХVІІ/15, 1978, 127–135
- Russu, I. I., *Illirii. Istoria –Limba și onomastica*, București 1969.
- Срејовић Д. *Покушај етничког и територијалног разграничења старобалканских племена на основу начина сахрањивања*, Сахрањивање код Илира, (САНУ и Балканолошки институт, научни скупови VIII, 1976 (1979), 79–87.
- Šašel Kos Marjeta, *Zgodovinska podoba prostora med Akvilejo, Jadranom in Sirmijem pri Kasiju Dionu in Herodijanu*, Ljubljana 1986.
- Тасић Н., *Југословенско подунавље од индоевропске заједнице до продора Скита*, Нови Сад-Београд 1983.
- Тодоровић Ј., *Скордисци*, Нови Сад-Београд 1974.
- Tomaschek W., *Amantini*, RE I (1894) 105.
- J. Wilkes, *The Illyrians*, Oxford UK-Cambridge USA, 1996 (2).

Abbrev:

- GСВІ – *Godišnjak Centra za Balkanološka ispitivanja*, Sarajevo
- ГИДНС – *Гласник историског друштва у Новом Саду*
- IDR – *Inscriptiile Daciei Romane*, București
- IG – *Inscriptiones Graecae*, Berlin – New York

ON ILLYRIAN COMPONENT OF POPULATION
IN SOUTHEASTERN PART OF LOWER PANNONIA
ACCORDING TO CONTEMPORARY RESEARCH

S u m m a r y

Following the Symposium on distribution of the Illyrians (4th to 2nd centuries B.C., Sarajevo, 1964), the view that the northern border of the Illyrians ran along the line even much southerner than the Sava (nn. 2-8) has been firmly established in our archeology; this attitude has been extended to the Illyrian tribes in Roman times (n. 7). At the same time, historians of the pre-Roman and Roman periods in the Balkans still hold the view of predominantly Illyrian origin of the tribes from Lower Pannonia, between the Danube and the lower course of the Sava river (n. 9), based on contemporary historiographic, epigraphic and linguistic evidence.

Therefore, the author dwelled on the issue whether the Illyrian name, and in which meaning, may be applied to the inhabitants of Lower Pannonia in the Roman times as well.

According to ancient literary sources (Strabo and Appian) it follows that the Pannonian tribes in the ancient times were deemed to be Illyrian (pp. 50-51). Furthermore, in mythology, *Pannonios* was the descendant of *Illyrios* (App. Illyr. 2; cf. Papazoglu 1969, 265 n. 233), which indicates the awareness of common origins of Lower Pannonian and other Illyrian tribes.

Important evidence for this issue is deemed to be anthroponyms as well; Pannonian names in the research to date have shown to be different from Illyrian (p. 55 with notes). The author gives the examples of names *Dassius* and *Liccaius*, epigraphically confirmed among the Breuci and Amantini (p. 54, note 30, and p. 55 with notes), which she considers to have originated from Illyrian territory proper; this thesis is corroborated by a wax tablet from Dacia, where the anthroponyms *Dassius Verzonis*, *Pirusta ex Kavieretio* and *Liccaius Epicadi* were recorded (*tab. cer.* VI; cf. p. 8). As is well known, parts of the Illyrian population from southern Dalmatia were relocated to work in Dacia mines; that this is the case here as well is proved by referring to an Illyrian ethnic, *Pirusta*, as well as the name of the village. On account of the closeness in spiritual and cultural spheres, the awareness of the common mythical forefather, similarities or sameness in anthroponyms, there is no justification, at least regarding the Roman times, for distinguishing the inhabitants of Pannonia from the rest of Illyrians, even if the issue of their ethnical connection or identicalness is not taken in consideration.